

УДК 340.15+347.6

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.40.40>

orcid.org / 0000-0001-6394-1834

© Пономаренко О.М, 2024

orcid.org / 0000-0003-4717-7754

© Мешкова К.О., 2024

О.М. Пономаренко, К.О. Мешкова

**РЕЦЕПЦІЯ РИМСЬКОГО
ПРИВАТНОГО ПРАВА У СФЕРІ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПЕРЕДШЛЮБНИХ ВІДНОСИН**

O. Ponomarenko, K. Meshkova

**RECEPTION OF ROMAN PRIVATE LAW
IN THE FIELD OF LEGAL REGULATION
OF PREMARITAL RELATIONS**

Анотація. Метою статті є визначення правової природи та особливостей передшлюбних відносин і предшлюбних договорів на основі досвіду системи римського права та досягнень сучасної науки цивільного права. **Матеріал.** Дослідження було проведено з використанням джерел римського приватного права (Дигестів), цивільного та сімейного законодавства України та досягнень сучасної науки цивільного права. **Результатом** дослідження стало те, що проведений порівняльно-правовий аналіз системи римського права та сучасної правової системи України показав, що досвід римської правової системи може бути корисним для сучасних законодавців і практиків у питаннях правового (нормативного та договірної) регулювання відносин, які передують укладенню шлюбу. Так, було зазначено, що більш справедливим та обґрунтованим є підхід саме римських юристів, за якого право на розірвання договору дарування передшлюбного дарунка належить лише тій особі, від укладення шлюбу з якою інша сторона відмовилася. В чинному сімейному це право не пов'язане з тим, за чією ініціативою було відмовлено в укладанні шлюбу. В статі зазначено, що сторона, яка постраждала від безпідставної відмови іншої сторони від укладення шлюбу, не повинна нести ще й майнові втрати, пов'язані з розірванням договору дарування. У результаті проведеного дослідження було зроблено **висновки** про те, що договір про розподіл витрат та обов'язків, пов'язаних із підготовкою до укладення шлюбу, договір про правовий режим приданого та договори дарування

передшлюбних подарунків належать до окремої групи цивільно-правових договорів. Їх об'єднує те, що по-перше, вони укладаються у зв'язку з майбутньою реєстрацією шлюбу, а тому відмова від шлюбу є юридичним фактом, який тягне за собою для сторін таких договорів правові наслідки, передбачені або законом, або договором. По-друге, оскільки ні в цивільному, ні в сімейному законодавстві немає спеціальних норм, що спрямовані на регулювання таких договорів, то всі вони відносяться до непоіменованих договорів, а тому основним регулятором передшлюбних відносин є саме договір.

У зв'язку з цим сторони при укладенні таких договорів повинні підійти з усією серйозністю до формування договірних умов. У цьому питанні корисним буде досвід римської правової системи, в якій, наприклад, було здійснено детальне нормативне регулювання приданого та передшлюбних подарунків і це може стати орієнтиром для сучасників у визначенні тих умов, домовленості щодо яких необхідно досягти. По-третє, такі договори рекомендовано укладати в письмовій формі з метою полегшення процесу доказування факту укладення такого договору та його умов.

Ключеві слова: римське приватне право, договірне регулювання, договір, предшлюбні домовленості, свобода договору, шлюб, розірвання договору, укладання договору, сімейний договір, суб'єкти сімейних відносин.

Abstract. The purpose of the article is to define the legal nature and peculiarities of premarital relations and contracts based on the experience of the Roman law system and the achievements of modern civil law science. **Material.** The study was conducted using the sources of Roman private law (Digests), civil and family legislation of Ukraine and the achievements of modern civil law science. The study **resulted** in a comparative legal analysis of the Roman law system and the modern legal system of Ukraine which showed that the experience of the Roman legal system may be useful for modern legislators and practitioners in matters of legal (regulatory and contractual) regulation of relations preceding marriage. Thus, it was noted that the approach of Roman lawyers is more fair and reasonable, according to which the right to terminate a premarital gift agreement belongs only to the person who has been refused marriage. The party who suffered from the other party's refusal to enter into marriage should not also bear the property losses associated with the termination of the gift agreement. As a result of the study, the author **concludes** that an agreement on the distribution of costs and obligations related to preparation for marriage, an agreement on the legal regime of dowry, and agreements on the donation of premarital gifts belong to a separate group of civil law agreements.

They are united by the fact that, firstly, they are concluded in connection with the future registration of marriage, and therefore the refusal to marry is a legal fact that entails legal consequences for the parties to such agreements, either by law or by contract. Secondly, since neither civil nor family law has any special rules aimed at regulating such agreements, they are all referred to as unnamed contracts, and therefore the main regulator of premarital relations is the contract. In this regard, when entering into such agreements, the parties should take the contractual terms and conditions very seriously. In this regard, the experience of the Roman legal system, which, for example, provided for detailed regulation of dowries and premarital gifts, may be useful in determining the terms and conditions to be agreed upon. Thirdly, it is recommended that such agreements should be concluded in writing in order to facilitate the process of proving the fact of conclusion of such an agreement and its terms.

Keywords: Roman private law, contractual regulation, contract, premarital agreements, freedom of contract, marriage, termination of contract, conclusion of contract, family contract, subjects of family relations.

Постановка проблеми. Укладення шлюбу є відправною точкою у створенні сім'ї. Сім'я являє собою складний живий організм, що включає в себе взаємозв'язки економічного, соціального, морального характеру між її членами. Від того, як будуть організовані відносини між членами сім'ї, багато в чому залежить саме її існування. І основи такої організації закладаються ще на етапі підготовки до весілля. Залежно від того, як буде організовано початок створення цієї сім'ї, можна сказати, наскільки вона надалі буде життєздатною. Уже на етапі підготовки до весілля можна простежити, як самі молодята і члени їхніх родин зможуть організовано пройти цей непростий процес, яке підґрунтя (зокрема й матеріальне) вони зможуть створити для подальшого функціонування сім'ї.

Нездатність наречених ефективно, безконфліктно організувати взаємодію на етапі підготовки до реєстрації шлюбу, невиконання взятих на себе зобов'язань та інша недобросовісна поведінка, може свідчити про проблеми в подальшому сімейному житті, що може призвести в майбутньому до розпаду такої сім'ї.

Саме тому домовленості між учасниками цього процесу та їхнє належне виконання на етапі підготовки до реєстрації шлюбу мають важливе значення.

Слід зазначити, що укладення цих домовленостей є традицією, яка сягає корінням далеко в історію. Найімовірніше, вона склалася ще в давню епоху, яка існувала до утворення держав. Однак у системі римського права ці звичаї набули форми правового регулювання. Система римського приватного права, як відомо, стала основою для формування сучасних європейських правових систем. Рецепція права, за слушним зауваженням Є. О. Харитонова та О. І. Харитонової, – це не лише його відродження, а й сприйняття духу, ідей та головних засад та основних положень тією чи іншою цивілізацією на певному етапі її розвитку в контексті загального процесу циклічних ренесансів [1, с. 266]». Саме тому досвід системи римського права може бути корисним для формування сучасних моделей правового регулювання передшлюбних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що незважаючи на те, що такі передшлюбні домовленості між тими, хто одружується, і членами їхніх родин у житті укладаються повсюдно, дослідження їхньої правової природи в сучасній науці практично не проводилося. Окремі аспекти таких договорів були розкриті в працях І. В. Жилінкової та О. В. Розгон. Однак, загалом, необхідно констатувати, що правова природа таких договорів на сьогодні залишається невивченою. У зв'язку з цим видається доцільним при дослідженні правової природи передшлюбних договорів звернутися до досягнень системи римського приватного права, де такого роду передшлюбні відносини досить детально було досліджено римськими вченими та нормативно врегульовано.

Метою статті є визначення правової природи та особливостей передшлюбних відносин і договорів на основі досвіду системи римського права та досягнень сучасної науки цивільного права.

Виклад основного матеріалу. В укладенні шлюбу, як і в укладенні будь-якого іншого договору, виокремлюють дві стадії - пропозицію до укладення шлюбу та згоду на цю пропозицію. Традиційно пропозиція до укладення шлюбу виходить від чоловіка, хоча в умовах гендерної рівності, це не має принципового значення. Таким чином, між людьми досягається домовленість про те, що вони через деякий час укладуть шлюб. Традиційно цей процес називається заручинами. Слід зазначити, що в найпершій редакції СК, ст. 31 мала назву «Заручини», але Законом України від 22. 12. 2006 р. №524 V «Про внесення змін до Сімейного кодексу та Цивільного кодексу України», ця назва була змінена, внаслідок цього нормативне вживання терміну заручини в правовій системі сьогодні відсуне. Однак в римському праві поняття заручин (змови) було нормативно закріплено.

Титул 23 Дигестів називається «Про змову, що передуює вступу в шлюб». Під змовою в римському праві розуміли - домовленість й обіцянку майбутнього шлюбу. Ульпіан щодо змови пише: «У древніх був звичай стипулювати собі майбутніх дружин - встановлювати шляхом стипуляції зобов'язання особи, під владою якої була дівчина, видавати її заміж за контрагента зі стипуляції. При цьому могло бути встановлене придане». Порядок укладення такої змови відрізнявся залежно від історичного періоду римського права. Як пише В. Ю. Чуйкова: «У стародавні часи заручини неправоздатних осіб здійснював їхній *pater familias* без участі самих наречених. Пізніше заручини здійснювали наречений і наречена за згодою *pater familias* обох. Заручини відбувалися у формі двох стипуляцій: за однією - *pater familias* нареченої зобов'язувався передати її нареченому, а за другою - зобов'язувався прийняти наречену в дружини. А ще за дуже давніх часів заручини здійснювалися односторонньою стипуляцією, за якою тільки *pater familias* нареченої зобов'язувався передати її нареченому, який не брав на себе жодних зобов'язань і потім мав право припинити шлюб одностороннім волевиявленням [2, с. 46]». Однак, згода нареченого і нареченої була потрібна завжди. Як зазначає Юліан, змова, як і шлюб, відбувається через згоду контрагентів, і тому потрібно, щоб донька родини висловила свою згоду, як під час вчинення шлюбу. Ульпіан же додає, що донька, яка не противиться волі батька, вважається такою, що дала згоду. При цьому якщо син сімейства заперечує, то не може бути вчинена змова, що стосується його вступу в шлюб. Римським правом допускалося також укладення змови через посередників. «Під час вчинення змови має мале значення, чи укладена змова самими (нареченим і нареченою) та в їхній присутності, чи через посередника, чи шляхом листа, чи

через іншу особу, і майже завжди умови встановлюються за чийось посередництвом (D. 23.1.18).

Римські юристи розглядали змову як цивільно-правове зобов'язання, звідси і форма її вчинення - стипуляція, і назва сторін як контрагентів. Про зобов'язальний характер змови також свідчила і передача завдатку (*arra*) як способу забезпечення виконання шлюбної угоди.

Видається, що під час аналізу правової природи змови необхідно виділяти дві складові - домовленість про укладення шлюбу та домовленість щодо майнових питань (як правило, щодо приданого). Ці елементи змови мали різну правову природу, і відповідно передбачали різні правові наслідки за недотримання домовленостей. Використовуючи сучасну термінологію, можна сказати, що змова була змішаним договором.

Домовленість про укладення шлюбу, як і в сучасному праві, не породжувала зобов'язань щодо його укладення, а тому відмова від шлюбу будь-якої зі сторін не ставала підставою ні для сплати неустойки, ні для відшкодування шкоди. Це зумовлювалося тим, що шлюб у римській правовій системі завжди розуміли як вільний союз, заснований на згоді. А тому до факту укладення шлюбу і у нареченого, і у нареченої було право відмовитися від шлюбу. Ба більше, право на відмову від шлюбу належало також батькові нареченої. Як вказував Ульпіан: «Якщо дочка перебуває у владі батька, то батько може послати повідомлення про відмову і розірвати змову» (D. 23.1. 10).

Слід зазначити, що в редакції СК від 2002 року містилася норма про те, що заручини не створюють обов'язку вступу до шлюб, яка була виключена Законом України від 22.12.2006 року, у зв'язку з чим, І. В. Жилінкова щиро шкодуючи про це, вказувала, що вона могла би стати легалізацією ч. 1. ст. 51 Конституції, в якій закріплено, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка [3, с. 109]».

Однак, деякі правові наслідки у римському праві змова все ж мала:

- 1) заручені зобов'язуються до вірності один до одного;
- 2) наречена карається за перелюбство як дружина;
- 3) між членами сім'ї нареченого і нареченої виникали відносини властивості;
- 4) заручені не могли свідчити один проти одного,
- 5) убивство нареченого або нареченої прирівнювалося до вбивства родичів,
- 6) змова покладала на сторони заборону на укладення змови з іншими особами.

Як видно, всі перераховані правові наслідки мали немайновий характер. Майнової відповідальності за порушення умов змови римське право не передбачало. В енциклопедичному словнику Ф. А. Брокгауза та І. А. Ефрона

зазначено, що «стягнення неустойки, навіть у тих випадках, коли вона була передбачена угодою про заручини, не допускалося, оскільки вона суперечила «добрим звичаям». Водночас, незважаючи на те, що відмова від укладення шлюбу не тягнула за собою можливість притягнення до цивільно-правової відповідальності, все ж таки певні майнові наслідки відмови від укладення шлюбу всупереч досягнутій домовленості в римському праві були передбачені.

У тих випадках, коли змова була забезпечена завдатком, відмова від укладення шлюбу стороною, що передала завдаток, тягнула за собою втрату завдатку, якщо ж відмовлялася сторона, що одержала завдаток, то вона зобов'язана була його повернути в подвійному розмірі.

Сучасне сімейне право не передбачає можливість встановлення завдатку як способу забезпечення виконання домовленості про укладення шлюбу. Це пов'язано як з тим, що шлюб сучасна наука не розглядає як договір, а тому норми зобов'язального права до нього не можуть бути застосовані, так і з тим, що відмова від укладення шлюбу - це право, яке може бути реалізоване аж до моменту державної реєстрації шлюбу. Відмова ж від здійснення права, як відомо, не може бути підставою для притягнення до юридичної відповідальності. Крім того, у сучасній правовій системі предметом договору не може бути обіцянка укласти шлюб. Така домовленість лежить поза сферою правового регулювання і належить до сфери моралі, а тому не можуть бути застосовані правові механізми, що гарантують дотримання такої домовленості.

У період Римської держави укладення шлюбу, так само як і зараз, являло собою урочистий захід, з присутністю великої кількості гостей, а тому стосунки між членами родин нареченого та нареченої з приводу розподілу обов'язків та витрат, пов'язаних з підготовкою до весілля також виникали. Але, щодо того, чи мала, згідно з римським правом, сторона, від укладення шлюбу з якою відмовлялася інша сторона, право на відшкодування витрат, понесених у зв'язку з підготовкою до укладення шлюбу, не відомо. А ось у чинному сімейному законодавстві України таке право передбачено. Так, відповідно до ст. 31 СК особа, яка відмовилася від шлюбу, зобов'язана відшкодувати другій стороні витрати, що були нею понесені у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля.

У сучасній правовій доктрині особливо підкреслюється, що такі наслідки несприятливого характеру не можна розглядати як заходи відповідальності за відмову від шлюбу.

І. В. Жилінкова зазначала, що «виходячи з уявлень про справедливість, добросовісність та розумність, які є загальними засадами цивільного законодавства, треба вважати, що понесення витрат на весілля особою, яка витратила для цих цілей своє майно, буде порушувати її права. Відмова від шлюбу однієї сторони не може слугувати підставою для виникнення втрат

майнового характеру у другої сторони. Мова йде про витрати, які виявилися невинуватими, зайвими для нареченого, який не відмовляється від шлюбу (його батьків чи інших осіб, які понесли такі витрати).

За таких обставин мова йде про порушення договору про витрати, пов'язані з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля. Зрозуміло, що відмова від шлюбу підриває підставу самого договору і унеможлиблює досягнення поставленої мети» [3, с. 112].

Таким чином, угода про укладення шлюбу не породжує обов'язку щодо укладення шлюбу, а тому відмова від укладення шлюбу не є підставою для притягнення особи, яка відмовилася, до юридичної відповідальності. Однак, особа, яка необґрунтовано відмовилася від укладення шлюбу, повинна компенсувати іншій стороні ті витрати, яких вона зазнала у зв'язку з підготовкою до шлюбу.

Другим елементом змови була домовленість майнового характеру. Вона стосувалася спочатку майна, яке обіцяв передати глава сім'ї нареченої (або сама наречена) нареченому (посаг), а в пізніший період - також і майна, яке наречений зобов'язувався передати (передавав) нареченій (передшлюбний дар). Обов'язок батька нареченої передати придане був юридично закріплений і виконання його було не тільки моральним, а й правовим зобов'язанням.

Початкова мета посагу в римському праві полягала в допомозі чоловікові нести додаткові витрати, пов'язані з одруженням і подальшим утриманням сім'ї. «Придане має бути там, де є тяготи шлюбу (Придане має перебувати у тієї особи, яка несе витрати на сімейне життя)» (D. 23.3.58). Однак, пізніше, коли в римському суспільстві почали зловживати свободою розлучення, придане стало також певною гарантією для жінки від необґрунтованого розлучення. Це було пов'язано з тим, що хоча право власності на придане і належало чоловікові, але в разі розлучення і за інших обставин, він зобов'язаний був його повернути дружині або її батькові.

Придане відігравало важливу роль не лише в житті жінки, а й у житті суспільства, оскільки наявність такого приданого слугувала гарантією заміжжя і народження дітей, що впливало на демографію, у чому так була зацікавлена держава і суспільство. У Дигестах прямо зазначалося, що «для держави має значення, щоб жінки були забезпечені приданим, завдяки якому вони могли б виходити заміж» (D. 23. 3.2).

А римський юрист Помпоній, акцентуючи увагу на тому, що «для держави важливо, щоб посаг зберігався для жінки, обґрунтовував це також і тим, що конче потрібно, щоб жінки мали посаг заради народження потомства і поповнення громадянства дітьми».

З огляду на настільки важливе значення приданого, у римському праві правовий режим цього виду майна був детально врегульований.

Слід зазначити, що в традиціях українського народу також укорінилося надання жінці приданого в разі заміжжя. Однак, у сучасних умовах ця традиція практично зникає. Це зумовлено зміною ролі жінки в суспільстві та сім'ї, зміною принципів побудови сім'ї. Сучасні сім'ї будуються на засадах гендерної рівності. Саме тому в сучасному сімейному законодавстві жодним чином прямо не врегульовані відносини з приводу приданого. Однак, видається, що деякими відгомонами правового режиму приданого є встановлення законного режиму роздільної власності подружжям на майно, що було набуто до шлюбу. Таким чином, те майно, яке належало жінці (і чоловікові) до шлюбу, залишається в особистій власності, якщо інше не передбачено договором між ними. Таке майно буде гарантією того, що як би не склалося сімейне життя, воно належатиме тому, хто його придбав. Водночас не виключені ситуації, за яких деяке майно (житлове приміщення, машина тощо) можуть передаватися нареченим (нареченою) або їхніми сім'ями з метою створення стартової матеріальної основи сім'ї. Правовий режим цього майна в такому разі доцільно врегулювати шляхом укладення договору. І тут може бути корисним досвід римської правової системи у визначенні того переліку умов, які доцільно включати до такого договору. Вбачається, що до такого договору необхідно включити умови про те, на якому праві і кому передається таке майно; яким чином можливе здійснення користування та розпорядження таким майном під час шлюбу; юридична доля цього майна у разі розірвання шлюбу або смерті одного з подружжя тощо. Усі ці питання з приводу приданого були детально врегульовані в римському праві, а тому дослідження правового режиму приданого в римському праві може стати підставою окремого наукового дослідження.

Крім того, у зв'язку з майбутньою реєстрацією шлюбу, в сучасному суспільстві між нареченими збереглася традиція робити подарунки один одному. Це реалізується шляхом укладення класичного цивільно-правового договору дарування. Але у зв'язку з тим, що сторонами такого договору є наречені, договір дарування набуває деяких особливостей, які полягають у специфічних підставах його розірвання. Відповідно до ч. 4 ст. 31 СК у разі відмови від шлюбу особи, яка одержала подарунок у зв'язку з майбутнім шлюбом, договір дарування за вимогою дарувальника може бути розірваний судом. При цьому, у разі розірвання договору особа зобов'язана повернути річ, яка була їй подарована, а якщо вона не зберіглася - відшкодувати її вартість.

Такий наслідок аналогічний наслідкам, які були передбачені римським правом для приданого в разі відмови від укладення шлюбу. «Найменування «придане» не відноситься до тих шлюбів, які не можуть існувати; бо не може бути приданого без шлюбу. І скрізь, де немає шлюбу, немає і приданого» (D. 23. 3. 3). За правління Костянтина окремого правового регулювання набули

відносини між нареченим і нареченою з приводу передшлюбних подарунків. Слід особливо зазначити, що такі подарунки могли бути зроблені виключно до укладення шлюбу, оскільки договори дарування між подружжям були заборонені. І хоча подарунки, зроблені нареченим і нареченою у зв'язку з майбутньою реєстрацією шлюбу, лише зовні схожі на придане, все ж таки їх із приданим об'єднує те, що вони тісно пов'язані зі шлюбом. Якби не було наміру укласти шлюб, то такі б подарунки не робилися. Саме тому, цілком закономірною є вимога про розірвання договору дарування у разі, якщо шлюб не відбувся.

Звертає на себе увагу той факт, що в сучасному сімейному законодавстві, право на розірвання такого договору дарування не залежить від того, хто є ініціатором розірвання заручин. Однак у римському праві право на повернення дарунка мав лише той із наречених, хто не був винен у порушенні заручин. Винна сторона не мала ж права вимагати повернення дарунка. Видається, що підхід римських юристів до регулювання цих відносин є більш виправданим і справедливим. Сторона, яка постраждала від відмови іншої сторони від укладення шлюбу, не повинна нести ще й майнові втрати, пов'язані з розірванням договору дарування.

Усі названі передшлюбні угоди, незважаючи на відмінні риси, мають і низку спільних рис, що може стати підґрунтям для їхнього об'єднання в одну групу договорів і системного їхнього дослідження. За своєю суттю такі договори не можна віднести до сімейних, оскільки вони укладаються не між членами сім'ї і не спрямовані на регулювання сімейних відносин. Як справедливо зазначала І. В. Жилінкова, зі шлюбними правовідносинами тісно пов'язані передшлюбні відносини, що виникають із обіцянки одружитися на підставі подання заяви про реєстрацію шлюбу. Такі відносини не відносяться до сімейних, а є видом цивільних правовідносин [3].

О. Розгон також відносить договори, які укладаються до шлюбу, «до категорії договорів, які опосередковано пов'язані з сімейними відносинами та не вважає їх договорами у сімейному праві». Вона аргументує це тим, що такі договори не мають сімейно-правової природи, суб'єкти, які укладають такий договір не пов'язані відносинами шлюбу. О. Розгон зазначає, що «сторони договору про витрати, пов'язані з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля на момент укладання шлюбу та договору дарування предшлюбного подарунка не пов'язані відносинами шлюбу, родинності» [4, с. 66].

Тому слід визнати як спільну рису цих договорів те, що вони спрямовані на регулювання цивільних відносин, пов'язаних з майбутнім укладенням шлюбу. І оскільки такі договори безпосередньо пов'язані з майбутнім укладенням шлюбу, важливе значення для них матимуть наслідки відмови від укладення шлюбу. Відмову від укладення шлюбу слід розглядати як

юридичний факт, з яким у таких договорах або в законі, можуть бути передбачені правові наслідки (виникнення додаткових обов'язків, виникнення права на розірвання договору тощо).

Такі домовленості також об'єднує те, що у звичайному житті вони, як правило, мають характер усних домовленостей, а деякі автори навіть називають їх неформальними домовленостями. Так, А. С. Абдель Фатах вказує, що особливі стосунки які виникають між нареченими можуть спонукати їх до неформальних угод (домовленостей) щодо придбання чи поліпшення майна, купівлі побутової техніки, а також необхідних атрибутів для весілля: сукні, костюму, рушників, замовлення ресторану, тощо. Всі ці підготовчі дії тягнуть за собою подекуди значні грошові витрати [5, с. 34]. Складно погодитися з автором з приводу того, що такі домовленості мають неформальний характер. Незважаючи на те, що такі домовленості укладаються в усній формі, якщо в них досягнуто згоди щодо предмета та змісту (як правило, обов'язків), то за своєю суттю вони є договорами. І. В. Жилінкова абсолютно точно зазначала, що такий договір укладається сторонами завжди, оскільки приготування до весілля так чи інакше пов'язане з фінансовими витратами. Такий договір про влаштування весілля укладається незалежно від того, оформлено його в письмовій або усній формі [3, с. 111]». І незважаючи на те, що І. В. Жилінкова писала це щодо договору про організацію весілля, з упевненістю можна сказати, що це повною мірою відповідає й іншим передшлюбним договорам.

Так само як і решта цивільно-правових договорів, передшлюбні договори є підставою виникнення зобов'язань, які зобов'язують до належного їх виконання під страхом бути притягнутим до цивільно-правової відповідальності. Єдина складність, з якою можуть зіткнутися учасники цих відносин, у разі виникнення спору, це складність у доведенні факту укладення такого договору та його умов. Відповідно до ст. 208 ЦК правочини фізичних осіб між собою на суму, що перевищує у двадцять і більше разів розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, повинен укладатися у письмовій формі. Однак у разі недодержання сторонами письмової форми правочину не тягне за собою його недійсність, а тягне інші правові наслідки. Заперечення однією зі сторін факту вчинення правочину або оспорювання окремих його частин може підтверджуватися лише письмовими доказами, засобами аудіо-, відеозапису та іншими доказами. Рішення суду в такому разі не може ґрунтуватися на показаннях свідків. Саме для того, щоб уникнути проблем із доведенням факту укладення таких договорів та його умов, рекомендується сторонам укладати їх у письмовій формі.

Крім того, слід мати на увазі, що в тих випадках, коли за своєю правовою природою, передшлюбний договір відноситься до певного виду цивільно-правових договорів, і законом щодо такого договору імперативно передбачено

вимоги до його форми, таких вимог мають дотримуватися сторони. Так, наприклад, договір про передання передшлюбного дарунка за своєю правовою природою належить до договорів дарування, а отже, при його укладенні мають бути дотримані вимоги ст. 719 ЦК.

Висновки. Усе вищесказане дає змогу дійти висновку, що договір про розподіл витрат та обов'язків, пов'язаних із підготовкою до укладення шлюбу, договір про правовий режим приданого, та договори дарування передшлюбних подарунків належать до окремої групи цивільно-правових договорів. Їх об'єднує те, що по-перше, вони укладаються у зв'язку з майбутньою реєстрацією шлюбу, а тому відмова від шлюбу є юридичним фактом, який тягне за собою для сторін таких договорів правові наслідки, передбачені або законом, або договором. По-друге, оскільки ні в цивільному, ні в сімейному законодавстві немає спеціальних норм, що спрямовані на регулювання таких договорів, то всі вони відносяться до непоіменованих договорів, а тому основним регулятором передшлюбних відносин є саме договір. У зв'язку з цим сторони при укладенні таких договорів повинні підійти з усією серйозністю до формування договірних умов. У цьому питанні корисним буде досвід римської правової системи, в якій, наприклад, було здійснено детальне нормативне регулювання приданого та передшлюбних подарунків і це може стати орієнтиром для сучасників у визначенні тих умов, домовленості щодо яких необхідно досягти. По-третє, такі договори рекомендовано укладати в письмовій формі з метою полегшення процесу доказування факту укладення такого договору та його умов.

Література

1. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Т. IV. Від ідеї до реалізації: монографія. Одеса: Фенікс, 2021; 2. Основи римського приватного права: Підручник/ В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. – Х.: Право, 2008; 3. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар/ За ред. І. В. Жилінкової; 4. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України: монографія. – К. : Ін Юре, 2018; 5. Абдель Фатах А. С. Інститут заручин в сучасному сімейному праві : історичний артефакт або правова необхідність . *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 2. С. 32-35).